

Olli Matikainen

“Meidän lapinmaamme”: Ylä-Savon erämaiden rajakysymys keskiajalla ja 1500-luvulla
“Our Lapland”: Borders in Northern Savo wilderness in the Middle Ages and 16th century

Artikkelissa käsitellään pohjoisimman Savon rajojen muotoutumista keskiajalla ja 1500-luvulla Täyssinän rauhaan 1595 saakka. Sen päälähteenä on käytetty rajanmuodostuksesta kertovia tuomiokirjeitä ja rajaluettelaita, joita on peilattu paikannimitutkimukseen. Pääkysymyksiä ovat pohjoisen Savon Novgorodin ja Venäjän vastaisen itärajan muotoutuminen Pähkinäsaaren rauhansopimuksen (1323) jälkeen sekä Hämeen vastaisen länsirajan synty 1400-luvun puolivälissä. Artikkelissä esitetään, että 1400-luvun alkupuolelta peräisin oleva niin sanottu A-luettelo ja Turun maa- ja metsätalouden vuonna 1415 antama rajatuomio viittasivat pohjoisimmalta osaltaan erämaassa kulkeneeseen Matkusjokeen ja paikallisten asukkaiden vesireitille sopimaan rajaporttiin. Viipurin käskynhaltijan ja Ruotsin kuninkaan Kaarle Knuutinpojan vuosina 1446 ja 1452 Savon pohjoisten erämaiden läntisestä rajasta antamat tuomiokirjeet ovat yksityiskohtainen kuvaus erämaarajojen määrittelyn periaatteista. Lopullisessa tuomiossaan kuningas katsoi pohjoisen Savon erämaiden kuuluvan kokonaisuudessaan Viipurin linnaläänin hallintaan, mutta todennäköisesti paikallinen sopiminen erämaarajoista jatkui tuomion jälkeenkin. Erämaan muuttuminen asumistilaksi viljanviljelyn yleistessä loi uudenlaista rajojen määrittämisen tarvetta ja oli tavallinen ristiriitojen syntymisen syy niin yksittäisten asukkaiden, väestöryhmien kuin valtakuntien välillä.

Asiasanat: rajat, rajaseutu, asutushistoria, Ylä-Savo, keskiaika, 1500-luku

The article discusses the formation of the borders of the Northern Savo wilderness before the Sweden-Russia peace treaty of 1595, when the wilderness officially became understood as a populated area controlled by sovereign, territorial states. As main sources the article uses well-known medieval judgement letters and various lists of border places, which are given a re-interpretation. Philological evidence based on place names is also discussed. The main questions are the development of the eastern Savo border towards Novgorod and Russia after the Sweden-Novgorod peace treaty in 1323 on the one hand, and the 15th century conflict between Savo and Tavastland province in the west on the other

hand. Contrary to mainstream interpretations, it is suggested that before growing interventions by sovereign states from late 15th century onwards, in the east the local inhabitants understood the Matkusjoki wilderness river as a border between regions.

The judgement letters by king Karl Knutsson (1446, 1452) are one of the most heavily analyzed sources in medieval Finnish history. The main interest of the documents is that they give a detailed account of how the borders were defined in the wilderness. The controversy between Tavastland and Savo inhabitants had escalated, and the Crown was forced to step in to settle the violent conflict. Border inspection was held by impartial men from Ostrobothnia in 1445, but later the king reversed his judgement. The judgement of 1452 moved the border westwards, which seemed to favour Savo inhabitants. In earlier research the verdict is seen as confusing and surprising, since the king especially reprimanded the Savo inhabitants. The border of 1452 was, however, an administrative border between the Viborg and Tavastland provinces. It left room for local agreements in the wilderness, which were most likely made even after the “final” decision by the king.

Keywords: borders, frontier, colonisation, Northern Savo, Middle Ages, 16th century

Laura-Elina Aho

“Ihanteiden ilmoitaja”: Nuori Ida Aalberg suomalaisuuden personifikaationa
“Ideals personified”: Actress Ida Aalberg as a personification of Finnishness

Fennomaanit perustivat Suomalainen Teatterin vuonna 1872 ajamaan yhtenäisen kansallisen kulttuurin asiaa ja luomaan suomen kieleen perustuvaa kansallista identiteettiä. Teatterin ensimmäisen tähden, näyttelijä Ida Aalbergin (1857–1915) arvo suomalaisuusliikkeelle ymmärrettiin varhain. Hänen lähtökohtansa suomenkielisenä, maalaistaustaisena nuorena naisena tarjosi fennomaaneille välineen “alkuperäisen” suomalaisuuden ruumiillistamiseen. Uransa alkuvuosina Aalberg sai esitettäväkseen viattomien ja naiivien nuorten naisten “ingenue-rooleja”, jotka tukivat aikakaudella muotoutumassa ollutta, suomalaisuusaatteelle keskeistä ja kauaskantoista Suomi-neito-kuvastoa eli vuosisadan vaihteeseen mennessä vakiintunutta tapaa käsittää ja kuvata kansallisuus viattoman, neitseellisen ja suojelua tarvitsevan nuoren naisen hahmossa. Tarkastelen artikkelissa

Ida Aalbergin muotoutumista suomalaisuuden naishahmoiseksi personifikaatioksi hänen varhaisten rooliensa ja hänestä näyttämön ulkopuolella muodostetun kuvan valossa. Pyrin avaamaan Aalbergin kautta tuotettua kuvastoa osana 1800-luvun lopun fennomaanisia pyrkimyksiä, mutta hahmottamaan myös myöhempien tulkintojen merkitystä fennomaanisen suomalaisuuskuvaston vahvistamisessa.

Asiasanat: Suomalainen Teatteri, fennomania, Suomi-neito, Ida Aalberg

The Finnish Theatre Company was founded by the Finnish nationalists (the Fennomans) in 1872 to promote a unified national culture and to create a national identity based on the Finnish language. The value of the theatre's first star actress Ida Aalberg (1857–1915) to the Finnish movement was understood early on. As a Finnish-speaking young woman with a rural background Aalberg provided the Fennomans with an instrument to embody an "original" Finnishness. In the early years of her career, Aalberg was assigned the roles of innocent and naive young women, which can be seen as a medium to establish and naturalise the representation of Finland and Finnishness in the form of "The Finnish Maiden". In the article, I examine Ida Aalberg's transformation into a female personification of Finnishness in the light of her early roles and the image provided of her beyond the stage. I try to open the imagery produced through Aalberg as part of the nationalist phenomena of the late 19th century but also outline the significance of later interpretations in strengthening the notions and representations of Finnishness.

Keywords: the Finnish Theatre Company, the Finnish Maiden, actress Ida Aalberg, nationalism, gendered representations

Marianne Vasara-Aaltonen

Maallikkoasianajosta kohti juristien esiinmarssia – Asianajotoiminta 1800-luvun Kuopiossa ja Vaasassa

From lay advocacy towards the rise of trained lawyers: Advocacy in nineteenth-century Kuopio and Vaasa

Käsittelen tässä artikkelissa asianajoa Kuopion ja Vaasan raastuvanoikeuksissa 1800-luvulla. Kysyn, kuinka yleistä asianajajan käyttö oli, ketkä tarjosivat asianajopalveluita, miten asianajajat toimivat oikeudessa, ja miten asianajo kuvastaa oikeudellisen osaamisen tasoa 1800-luvun pienehköissä kaupungeissa. Lähteinä käytän muun muassa raastuvanoikeuksien pöytäkirjoja ja sanomalehtiaineistoa. Suomalainen oikeuskulttuuri ja tuomioistuinlaitos olivat perinteisesti olleet maallikkovaltaisia, ja tämä piti paikkansa edelleen 1800-luvulle

tultaessa. Vuosisadan alussa oppineet ammattiasianajat olivat vielä harvassa. Sen sijaan maallikkoasioitsijat ja kaupungin virkamiehet harjoittivat usein asianajoa sivutoimisesti. Vuosisadan lopun oikeudellinen modernisaatio ja yleinen professiokehitys kuitenkin synnyttivät myös modernin, koulutetun asianajajakunnan. Kehitys alkoi pääkaupungista Helsingistä. Vaikka koulutettuja ammattiasianajajia alkoi vuosisadan lopulla löytyä myös pienemmistä kaupungeista, kuten Kuopiosta ja Vaasasta, maallikkoasianajajien merkitys oli näissä suuri vielä 1900-luvun vaihteessakin. Kaupunkien virkamiehillä ei ollut oikeudellista koulutusta, mutta heillä oli niin sanottua oikeudellista tietotaitoa, joka mahdollisti sivutoimisen asianajon harjoittamisen. Artikkelini pyrkii siten myös laajentamaan käsitystä oikeudellisesta toimijuudesta.

Asiasanat: asianajo, raastuvanoikeudet, maallikot, juristit, virkamiehet, oikeudellinen tietotaito

This article discusses advocacy at the town courts of Kuopio and Vaasa in the nineteenth century. Based on court protocols, it asks how common it was to use an advocate, who worked as advocates, how they functioned in the courts, and how advocacy reflects the legal literacy of nineteenth-century townspeople. Legal culture and the judiciary in Finland had traditionally been lay-dominated, and this was still the case in the nineteenth century. In the early 1800s, educated full-time advocates were very rare. Lay advocates and town officials often provided advocate services part-time. The legal modernization of the late nineteenth century created a modern, professional corps of educated advocates. This change began in the capital Helsinki. While educated, full-time advocates appeared also in smaller towns, such as Kuopio and Vaasa, laymen still continued to play an important part in advocacy even at the turn of the twentieth century. Town officials did not have a legal education, but they were legally literate, which enabled them to practice advocacy part-time. This article, thus, seeks to broaden the scope of who we regard as legal actors.

Keywords: advocacy, town courts, laymen, lawyers, officials, legal literacy

Topi Houni

Kansan eheyttäminen: Käsitteen merkityskerrostumat ja käytön historia

The Reunification of the People: Meanings and Usages of the Concept

Kansan eheytyminen on Suomessa tunnettu ja paljon tutkittu aihe. Sanaparilla viitataan useimmiten kehitykseen tai prosessiin, jossa vuoden 1918 sisällissodassa kahtiajakautunut kansa muuttui eheäksi kokonaisuudeksi.

deksi viimeistään talvisotaan mennessä. Artikkelissa haastan ja monipuolistan vallitsevaa tulkintaa keskittymällä siihen, mitä poliittiset toimijat aikanaan tarkoittivat, kun he puhuivat ja kirjoittivat eheästä kansasta ja kansan eheyttämisestä. Käsithistoriallisesta näkökulmasta tarkasteltuna kansan eheyttä ja eheyttämistä käytettiin 1860-luvulta lähtien käsitteinä, joilla jäsenettiin maan sisäisiä ristiriitoja ja sitä kenellä on oikeus puhua Suomen kansan nimissä. Digitoituihin lehtiaineistoihin ja eduskunnan pöytäkirjoihin perustuen esitän, että eheä-kantaisen käsitteistön käyttötapoihin kerrostui selvästi toisistaan eroavia merkityksiä. Jäsenen pitkän linjan merkityskerrostumia jaottelulla, jonka mukaan käsite politisoitui, ajallistui, demokratisoitui ja historiallistui reilun sadan vuoden aikana. Käsithistoriallisesta näkökulmasta tarkasteltuna sisällis- ja talvisota eivät näyttäyty eheyttämispuheen alkuna ja päätöksenä, kuten aiemmissa tutkimuksissa on oletettu, vaan pikemminkin murroskohtina, jolloin käsitteen käytön edellytykset muuttuivat merkittävästi. Vaikka artikkeli keskittyy Suomeen, käsittelen erityisesti 1930-luvun osalta myös sitä, minkälaisina stimulantteina ulkomaiset rinnakkaiskäsitteet – ruotsin *folkhem* ja saksan *Volksgemeinschaft* – toimivat suomalaisessa eheyttämiskustelussa.

Avainsanat: kansan eheyttäminen, eheytyminen, käsi-
tehistoria, kansankoti, *folkhem*, *Volksgemeinschaft*

The reunification of the people (kansan eheytyminen) is a well-known and much-studied topic in Finland. The word pair most often refers to a development or process in which a nation divided in the Civil War of 1918 became united by the Winter War at the latest. In the article, I challenge and diversify the prevailing interpretation by focusing on what political actors at the time meant when they spoke and wrote about the reunification of the people. From a conceptual historical point of view, the wholeness (*eheys*) and reunification (eheyttäminen) of the people have been used since the 1860s as concepts for articulating domestic disagreements and determining who has the right to speak on behalf of the Finnish people. Based on digitized newspaper materials and parliamentary protocols, I argue that there were different ways the concept was used in political debates. From the 1860s onwards, the concept became politicized, temporalized, democratized, and historicized. From a conceptual historical perspective, the Civil War and the Winter War do not appear to be the beginning and end of the reunification discourse, as has been assumed in previous studies, but rather as turning points where the conditions for using the concept changed significantly. The article also shows how parallel foreign concepts – Swedish *folkhem* and German *Volksgemeinschaft* – were used, especially

in the 1930s as stimulation in the Finnish debate on the reunification of the people.

Keywords: reunification of the people, wholeness, reunification, conceptual history, *folkhem*, *Volksgemeinschaft*

Jouni Ahmajärvi

Sotakorvauskertomus ja historiantutkimuksen tulkinnat uroteosta myytiin

Against the Death Penalty: Sociologist Gunnar Landtman as a Public Intellectual

Artikkeli käsittelee professori Gunnar Landtmanin toimintaa 1930-luvulla käydyssä keskustelussa kuolemanrangaistuksen käyttämisestä. Esitän Landtmanin toimineen akateemisena julkisena intellektuellina, joka hyödynsi tieteenalansa tietoa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Landtmanin sosiologiset tutkimukset tarjosivat hänelle välineen argumentoida lehtikirjoituksissa kuolemanrangaistuksen käyttämistä vastaan. Hänen mukaansa, sivilisoituneen yhteiskunnan ei pitäisi palata primitiivisiin käytänteisiin käyttämällä kuolemanrangaistusta. Sellainen heikentäisi koko yhteisöä. Lehtikirjoitusten lisäksi Landtman oli mukana kuolemanrangaistusta vastustaneessa komiteassa ja perustamassa Ihmisoikeuksien liittoa.

Asiasanat: kuolemanrangaistus, Gunnar Landtman, julkiset intellektuellit, sosiologia, sosiologian historia, 1930-luku

This is an article about Gunnar Landtman's (1878–1940) role as an opponent in the public discussion on the death penalty in Finland during the 1930s. Landtman was a student of the internationally recognized scholar Edward Westermarck (1862–1939). As a Westermarckian sociologist, he studied the origins of social phenomena. He was mainly a scholar of social inequality but during the interwar period he focused his attention on criminological topics. According to him, the origin of punishment is in the instinct of revenge, which lies deeply in human nature. This instinct of revenge can be satisfied when individuals understand the common utility of laws and the common good. The death penalty would be against the common good and against the process of civilization. A society or a state was not supposed to kill its own citizens because that would weaken moral sense.

During the 1930s Landtman became a well-known academic public intellectual who used sociological facts in his argumentation in the debate on the death penalty and supported universal human rights. The supporters of the death penalty claimed that it would prevent criminality because it would act as a deterrent. According